

door Vegelin ter kennis gesteld aan de Koningin. Omdat de Nederlandse regering noch door de H. Stoel, noch door de bisschoppen over de voorgenomen benoeming was geraadpleegd, behoorde de mededeling van de koningin geen officieel karakter te hebben en stelde de Raad van Ministers voor dat Vegelin de betreffende mededeling aan Cuypers zou richten, wat hij op 5 februari ook deed. Nadat Cuypers de ingenomenheid van de koningin spoorslags aan het episcopaat had gemeld, kon hij op 11 februari 1910 aan Vegelin berichten dat 'Hunne Doorluchtige Hoogwaardigheden (...) zich ten zeerste gelukkig [gevoelen], over dit nieuwe blijk der toegenegenheid Harer Majesteit voor Hare Katholieke onderdanen. Voor het Katholieke volk zal het eene reden te meer zijn om met nog inniger liefde en trouw gehecht te zijn, aan Hare Majesteit en Haar Koninklijk Huis.'⁴⁵

Twee maanden later, op 15 april 1910, verstuurde bisschop P. Leyten namens het Nederlandse episcopaat de hierboven genoemde brief aan de Vaticaanse Staatssecretarie. In plaats van de verwachte officiële kennisgeving van wege Zijne Heiligheid der Paus van de verheffing van Van de Wetering tot kardinaal, zoals het was voorgesteld in de brief van Nelissen aan Van de Wetering d.d. 7 oktober 1908, ontving bisschop Leyten van Breda slechts een verzoek om nadere inlichtingen. Daarna vinden we geen spoor meer van de verwachte kardinaalscreatie van de Utrechts aartsbisschop.⁴⁶

7. De Borromeo-encycliek

Ruim een maand na het versturen van de brief van bisschop Leyten aan de H. Stoel verscheen bij gelegenheid van het derde eeuwfeest van de heiligverklaring van Carolus Borromeus op 26 mei 1910 de encyciek *Editae saepe*. De consternatie die hierop ontstond, zorgde voor spanningen in de relatie tussen Nederland en het Vaticaan. In deze zogenaamde Borromeo-encycliek trok Pius x van leer tegen de Reformatie en betichtte de reformatoren ervan vijanden van het kruis van Christus te zijn geweest. Zij hadden de leiding van de kerk verworpen om in samenwerking met 'de meest verdorven vorsten en volkeren' het geloof, het wettige gezag en de maatschappelijke orde op tirannieke wijze te vernietigen.

De encyciek richtte zich op Noord-Italië, maar in Duitsland stortte de pers zich onmiddellijk op het document, dat als een pauselijke provocatie werd ervaren. Al te grote diplomatieke spanningen werden voorkomen doordat de paus al snel liet weten dat er tot zijn leedwezen sprake was van misverstanden rond de encyciek, die helemaal niet de bedoeling had de huidige protestanten of hun vorsten te kwetsen. In Nederland leek de situatie dezelfde loop te nemen, maar achter de schermen liep de zaak in de maanden juni-augustus 1910 evenwel veel hoger op.⁴⁷

van Nelissen aan Van de Wetering 7.10.1908.

⁴³ De ARP boekte tien zetels winst, ten koste van de liberalen. De katholieken bleven op 25 zetels staan; zie http://nl.wikipedia.org/wiki/Tweede_Kamerverkiezingen_1909, geraadpleegd 2 oktober 2012.

⁴⁴ NA, *Archief van de Ministerraad*, 2.02.05.02, inv. nr. 145: Th. Heemskerk aan P.J. Vegelin van Claerbergen, 25.1.1910. Onderstreping origineel.

⁴⁵ Ibidem: P.J.H. Cuypers aan P.J. Vegelin van Claerbergen 11.2.1910.

⁴⁶ Uitzondering vormt een kleine aantekening in het archief van de Nederlandse priester Gisbert Brom: 'Dr. P.J.H. Cuypers vertelde mij 30 Sept. 1911 (op weg naar Rome), dat op raad van kardinaal Fischer de Ned. bisschoppen aan den Paus hebben gevraagd, dat Nederland een kardinaal zou krijgen in den aartsbisschop, wijl België er ook een heeft na de afscheiding van 1830, terwijl Ned. thans ruim 2 miljoen Kath. telt.' KDC, *Archief Gisbert Brom*, inv. nr. 188: Aantekening: 'Bisschoppen-aartsbisschop-kardinaal'.

⁴⁷ De Valk, *Roomser dan de paus?*, 'De gekrenkte vorstin. Koningin Wilhelmina en de verwikkelingen rond de 'Borromeo-encycliek' van 1910', 211-234.